

Ольга Тарасенко

**ФОРМИРОВАНИЕ НАУЧНЫХ ШКОЛ ИСТОРИКОВ В УНИВЕРСИТЕТЕ СВ. ВЛАДИМИРА:
ИВАН ВАСИЛЬЕВИЧ ЛАШНЮКОВ**

В статье воздаётся должное личности украинского историка, воспитанника и преподавателя Университета Св. Владимира Ивана Васильевича Лашнюкова (1823–1869) и рассматривается его научное наследие.

Ключевые слова: Иван Васильевич Лашнюков, историческая наука, историография, школа историков Университета Св. Владимира.

Olga Tarasenko

**FORMATION OF HISTORIANS' SCIENTIFIC SCHOOLS AT ST. VOLODYMYR UNIVERSITY:
IVAN VASYLIOVYCH LASHNIUKOV**

The article is devoted to the honored personality of the Ukrainian historian, scholar and professor of St. Volodymyr University Ivan Vasylovych Lashniukov (1823–1869) and is examined his scientific heritage.

Key words: Ivan Vasylovych Lashniukov, historical science, historiography, St. Volodymyr University historians' scientific school.

УДК 930.1

Ігор Мохнатюк

**ВІДОБРАЖЕННЯ ІСТОРИЧНОГО ПРОЦЕСУ
В ХУДОЖНЬО-ЛІТЕРАТУРНІЙ ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА**

У статті розглядаються історичні погляди Івана Франка. Відображено місце націотворчих ідей у роздумах вченого. Звернено увагу на релігійні мотиви у спадщині Івана Франка, його загальноісторичні та світоглядні орієнтири.

Ключові слова: Іван Франко, літературна творчість, історія, народ, нація.

Життя і творчість Івана Франка припадає на другу половину XIX — початок XX ст. — епоху, коли заново осмислювалася історія нашого народу, коли український національний рух набрав нової сили, набував організованого політичного характеру. Невипадково, що саме ця епоха вивела на історичну арену поряд з такими видатними істориками, як В. Антонович, М. Грушевський яскраву особистість Івана Франка. Водночас сучасна доба — кінець XX — початок XXI ст. — стала новим етапом переосмислення і переоцінки минулого, що вимагає всебічного дослідження внеску І. Франка у розвиток історичних знань, вивчення його історичних поглядів.

Творча спадщина І. Франка в галузі історії привертала увагу багатьох дослідників не лише в радянські часи, а й після здобуття незалежності України, його погляди на українське суспільство не втратили актуальності і сьогодні. У «советський період» розвитку історичної науки на творчу спадщину вченого в галузі історії звертали

увагу І. Гуржій, М. Возняк, О. Дей, Л. Коваленко, М. Ломова, Ю. Палкін, Я. Товстуха, Ф. Шевченко та ін. У працях зазначених вчених подана загальна характеристика І. Франка як історика, розглянуто його окремі погляди на важливі питання щодо історії українського суспільства.

Інші сторони світоглядної культури І. Франка, що йшли всупереч державній ідеології, розкривались у роботах діячів української діаспори. Зокрема, цьому питанню присвячені твори Т. Гундорової, Я. Гриневича, В. Дорошенка, С. Єфремова, К. Крука, Л. Луціва, М. Мандрики, В. Сімовича, Я. Славутича та ін.

Творчість та світогляд І. Франка розглядались в останні роки у працях сучасних дослідників, зокрема Р. Голода, В. Гориня, Я. Грицака, М. Люзняка, та на конференціях, присвячених ювілеям життя і творчості І. Франка.

Виходячи із загальної характеристики історіографічної бази обраної теми дослідження, вважаємо, що було б доцільно з'ясувати головну ідею

творчої спадщини Івана Франка та його політичні уподобання.

Тема Біблії є однією із складових багатопланової проблеми «Іван Франко і християнство», конкретний розгляд якої уможливує розмову про Івана Франка як представника нової історіософської думки. Саме у творах з християнської тематики найяскравіше виявилися особливості художньо-літературного відображення І. Франком історичного розвитку.

Ставлення І. Франка до релігії віддзеркалює високий рівень його історичної свідомості, філософського світогляду. Він приймав і сприймав християнство як загальнолюдські етичні принципи, як вчення про неповторність особистості, особистого життя, що у поєднанні зобов'язують людину усвідомити цінність і значення індивідуального, конкретного буття. І. Франко у своїй творчості виступав проти використання релігії як засобу маніпулювання свідомістю людей [13, 336].

Проводячи паралель з ХІХ ст., неважко побачити, що світові тенденції до повороту до ідей нації, поява націоналізму породжували подібну до християнських часів переоцінку цінностей та бурхливий соціальний рух. Політична історія держави хоча і поступилася пріоритетами історії націй, але на той час це було своєрідним доповненням останньої, адже нація, за умови усвідомлення себе як такої, безперечно, будуватиме власну державу, однак збагачену новими національними чинниками. Історія українського народу є переконливим доказом того, що відсутність цієї необхідної умови — самоусвідомлення і консолідації нації — призвела до кризи і поразки національної державності у 1917–1921 рр.

Твори І. Франка з християнської тематики переконливо засвідчують про оволодіння ним методами історичного дослідження. На цій основі він порушив низку питань всесвітньої історії на прикладах життя стародавніх народів, виклав своє бачення проблем існування в суспільстві моралі та її трансформації в історичному вимірі. У поетичній формі письменник торкнувся дискусійного напрямку загальносвітових філософських та історіософських проблем, з одного боку, та вирішення питання взаємин християнства як релігії та християнства як етапу в еволюції духовності людства — з іншого. У кожному з напрямків прослідковується те, що М. Грушевський визначав як «історичну тяглість». Занурюючись у минуле, в часи виникнення християнства, І. Франко створював свою власну історіософію. Використовуючи історію як тло для розгоргання своїх ідей, І. Франко створив цілісну картину світового історичного процесу, виклав свої роздуми щодо філософського трактування християнського світогляду. Є підстави говорити про еволюцію І. Франка від поета до історика, від історика до філософа.

Говорячи про історико-філософське спрямування творчості І. Франка, є сенс звернути увагу на деякі колізії, що мали місце в житті й творчості письменника. Проблема самовизволення особи, яку порушує Іван Франко, наблизила його тим самим до ідеологів екзистенціалізму, що дає право говорити про І. Франка як предтечу цього напрямку філософії в Україні. Драматургія письменника несе в собі проблематику переосмислення моральних цінностей, яку вирішують герої його творів. Схоже можна спостерігати в концепціях наступних філософів-екзистенціалістів — М. Хайдегера, К. Ясперса, Ж.-П. Сартра. Використовуючи власний досвід, людина сама творить своє буття, а її буття залежить від того, яким його побачить свідомість цієї людини.

Досліджуючи проблему історичних поглядів Івана Франка, застосування ним історичних методів, не слід ані применшувати, ані перебільшувати їх значення для історичної науки. Безперечно, мислитель мав свої власні, цікаві та науково обґрунтовані погляди на історію людського суспільства, створив власну систему філософських поглядів.

Розглядаючи питання влади, співвідношення його з питаннями волі, доцільно звернутися до публіцистики І. Франка. Найбільш придатною для українців формою державно-політичного управління І. Франко вважав автономно-федеративну. Під федерацією вчений розумів добровільне об'єднання, «вільну умову» народів, яка зберігає за кожним народом право самостійно вирішувати всі питання свого внутрішнього життя, натомість виключає панування одного народу над іншим. «Розуміється само собою, — зазначає І. Франко, — що коли такі зв'язки (федеративні) потворяться поперед усього з відрубних народностей, то й їм оставлене буде повне право самостійно управлятись, розвиватись і жити без ніякого верховодства однієї народності над другою, більшою над меншою» [8, 138].

Оскільки взаємини між слов'янськими народами повинні базуватись на принципі рівноправності у всіх без винятку ділянках економічного, політичного і культурного життя, то І. Франко вимагає послідовного дотримання принципу рівноправності, вбачаючи у цьому запоруку їх справжньої єдності. Показовим у цьому контексті є його лист до чеського письменника, редактора «Наукового словника» Й. Коржана [10, 147].

Визначаючи пріоритет федеративного об'єднання слов'ян, І. Франко стверджує, що русини від давен-давна були елементом автономним і федеративним. Українці повинні поставити свої умови, щоб у цьому «автономічному тілі» не ухвалювалося та не вирішувалося важливих питань соціально-економічного, національного, культурного життя, як вказує мислитель, «без нас, про нас, а то й проти нас». Отже, автономічні,

федеративні справи у майбутньому союзі повинні здійснюватися лише «на хосен (користь. — *Авт.*) для свого народу» [12, 309].

Таким чином, бачимо чітко розуміння вченим того, що єдність, цільність, суверенність нації не виключає федерації, але лише «на підставі повної самостійності і рівноправності» [11, 323].

Посівши позицію національно свідомого українця, І. Франко десь наприкінці 80-х — на початку 90-х років XIX ст. еволюціонує у своїх поглядах на політичне майбутнє української нації. Перш за все мислитель чітко усвідомив несумісність співіснування двох ідеологій — соціал-демократичної (соціалістичної), в якій він побачив принципову установку на плекання і розбудову тоталітарного суспільства, і національної, яка покликана розбудити національну свідомість українців, об'єднати націю в єдиний організм та спрямувати її до боротьби за свою державну самостійність.

Однією з головних причин еволюції поглядів І. Франка було також і те, що він усвідомив нездатність соціал-демократів, соціалістів-марксистів поєднати національні та соціальні питання, особливо стосовно так званих «недержавних слов'янських народів». Він також пересвідчився у тому, що за соціалістичним інтернаціоналізмом значної частини російських та польських соціал-демократів криється не прагнення боротьби за соціально-національне визволення поневолених народів, а лише спроба зберегти російську імперію — «єдину і неділиму» — з одного боку, та відновити Річ Посполиту епохи Ягеллонів — «від моря до моря» — з другого, зневаживши тим самим національні інтереси українського народу.

Саме тому у своїй рецензії (1895 р.) на книгу Ю. Бачинського «Ukraina irredenta» [7] І. Франко цілком погоджується з висновками автора про існування самостійної української нації; про те, що Україна повинна стати самостійною державою, витворити власну літературу і власне мистецтво, а також об'єднати український народ на основі національної ідеї. У своєму загальному висновку мислитель наголошує, що поява таких праць має величезне значення для українського політичного життя, особливо для піднесення національної свідомості українців. Вчений зазначає, що українське суспільство нарівні з матеріальними потребами повинно відчувати потребу на українському ґрунті таких праць, що породжують великі історичні події [7, 70].

У рецензії І. Франко наполягає на існуванні величезної загрози, яку становить соціалістично-марксистська ідеологія для розвитку національної самосвідомості, національної ідеї українського народу. Так, він зазначає: «...соціал-демократизм, що стає ворожою як против усяких обов'язків суспільної самодіяльності та децентралізації, так само і против національного українського руху, <...> являється для українства далеко гіршим

ворогом, ніж російське самодержав'є і російська цензура. Бо коли самодержавний тиск є тиском фізичної сили, і так сказати, в'яже руки, то соціал-демократизм краде душі, напоює їх пустими і фальшивими доктринами і відвертає від праці на рідному ґрунті» [9, 272].

І. Франко висловлює сподівання, що у майбутньому люди відкинуть марксистську соціал-демократичну ідеологію, яка несе величезну шкоду становленню і розвитку національної свідомості народу: «В XX віці люди не схочуть вірити, щоб така безглузда і антигуманна доктрина могла коли-небудь розгарячувати голови і серця молоді, у котрій на устах є раз у раз любов до народу і любов до поступу» [9, 273].

Без сумніву, І. Франко був одним із перших в українській і світовій філософській та суспільно-політичній думці, хто зумів до кінця осмислити антидемократичну, антинародну сутність держави в її марксистському розумінні. Він добре усвідомлював, що така соціал-демократична держава неодмінно прагнучиме до заперечення і пригнічення вільного вибору всіх членів суспільства, нав'язуючи кожній особистості неприродну систему поведінки і цінностей [6, 341].

Таким чином, І. Франко у своїй творчості 90-х років XIX — початку XX ст. висуває на перший план ідеал національної незалежності та державної самостійності українського народу. Лише досягнення такого ідеалу вкупі з об'єднанням нації та осягненням нею національної свідомості є важливою і необхідною умовою утвердження і життєвості національної ідеї, до апогею усвідомлення якої дійшов поет у своїй пізній творчості.

Поряд з проблемою національного усвідомлення у творчій спадщині письменника значне місце відведено проблемі національної історії у працях неукраїнської тематики. Прямо або опосередковано стосуються історії України твори І. Франка, в основі яких лежать стародавня історія єврейського народу, біблійні теми та сюжети. Іван Франко звертався до біблійних тем з метою в дещо завуальованій формі висвітлити боротьбу українського народу за свободу і державну незалежність. Такою літературно-художньою технікою користувався і Т. Шевченко («Сон», «Тризна», «Неофіти», «Посланіє»). За прикладом свого учителя І. Франко використовував біблійні теми та сюжети як засіб актуалізації болючих проблем української нації, втілення ідей боротьби українського народу за національне, соціальне і політичне визволення.

Досить часто провідники українського національного руху не знаходили розуміння у власних інтелектуальних колах. Зокрема, показовою є полеміка Лесі Українки з І. Франком. Останній у статті «З кінцем року» (1896) наголошував, що участь деяких українців-народників у російському революційному русі значно гальмує

національно-визвольну боротьбу в Україні. Леся Українка відповіла статтею «Не так ті вороги, як добрії люди», в якій висловила думку про боротьбу «вкупі з сусідами», коли здобує пішло б на користь «усьому величезному та розмаїтому складові російської держави», а не прислужилося «переважно інтересам державно пануючої народності» [4, 22]. Українська історія продемонструвала пряму протилежність сподіванням Лесі Українки і довела правильність і прозорливість поглядів І. Франка. Як справедливо зазначав І. Лисяк-Рудницький, основною причиною невдач, державної та політичної неспроможності українського руху був «внутрішній стан самого громадянства України» [5, 215].

В українській літературі кінця XIX ст. тема аналогії долі українців і євреїв зустрічається досить часто. Але в І. Франка стародавня єврейська історія — це не лише аналогія. Письменник вбачав в історії обох народів більш глибоку спорідненість. Вона виявлялась насамперед у необхідності відновлення як єврейської, так і української державності. Можна припустити, що, звертаючись до історії єврейського народу, І. Франко намагався знайти відповідь на пекучі питання відновлення державності України з урахуванням помилок найдавнішої нації. Проблема неісторичності та недержавності української нації була надзвичайно болючою для письменника і значною мірою зумовлювала його історіософську концепцію загалом і філософське осмислення історичної долі України зокрема.

Наявність еволюції історіософії І. Франка засвідчена в сучасному франкознавстві. Зокрема, Т. Коваль цілком справедливо наголошує на новаторському спрямуванні філософського змісту «Мойсея»: «Пошук Мойсея — абсурд з точки зору матеріалізму чи позитивізму. Тут присутня у прихованій формі глибинна екзистенційність, де сенс — у пошуку сенсу. Саме пошук сенсу, саме сумнів Івана Франка виводить до обрив буття» [3, 88]. Далі автор відзначає двоїстість духовних шукань мислителя і його героїв, зокрема Мойсея, зазначаючи, що межові ситуації, в яких він опиняється, виводять його — як і самого поета — в царину діалогу «Я — Ти». «На основі цього можемо припустити, — робить обґрунтований висновок Т. Коваль, — латентну екзистенційність творчості І. Франка, яка свідчить, що його постать залучена в інтертекст європейської думки не тільки кінця XIX — початку XX ст., а і другої половини XX ст.» [3, 89].

Людський фактор — людське обличчя історії — став визначальним в історіософських ідеях поеми «Мойсей». Цей твір загальноновизнаний як вершинний у художній спадщині Франка. Та не тільки висока мистецька досконалість поеми, її громадянський пафос в обстоюванні свободи і незалежності України, що справили величезне

враження на сучасників поета, дали підставу Ю. Шереху (Ю. Шевельову) визначити «Мойсея» як другий — після Шевченкового — «Заповіт» української літератури [14, 192]. «Тут є особистий, автобіографічний аспект <...> є тут громадянсько-політичний аспект <...> але понад усім, — зазначає Ю. Шерех, — і в підоснові всього цього знаходимо тут філософію і історіософію <...> тут пов'язано і взаємно узалежнено закони світобудови з змаганнями нації <...> розгорнена філософія історії людства і кожної індивідуальної людини» [14, 209, 218].

Для запозичення біблійної легенди (і саме із Старого Завіту) задля художнього осмислення долі українського народу були доволі актуальні причини. Як зазначає О. Забужко, на початку XX ст. українська інтелігенція почала сприймати історичну долю єврейського народу як «універсальну модель націотворення» (І. Франко, М. Коцюбинський, Леся Українка, Г. Хоткевич) [2, 35]. Саме завдяки рефлексії над історією єврейського народу, підкреслює далі автор, І. Франко відтворив у «Мойсеї» «ідею духовної вітчизни», котра мала неоціненну вагу для української національної самосвідомості, оскільки, «як і євреї, українці не становили так званої нормальної політичної нації» [2, 33, 38].

Отже, у «Мойсеї», як в жодному іншому художньому творі або науковому трактаті І. Франка, послідовно і переконливо відбилосся трагічне бачення людської історії, передусім історичної долі українського народу. Таке розуміння суспільного буття, де життя людських спільнот і індивідів із залізною необхідністю обертається трагедією, якій можливо протистояти, тільки спираючись на внутрішні резерви наявної духовної культури, аж ніяк не суперечить оптимістичній надії на переможну «будущину» України з прологу до поеми. Йдеться ж про шлях до цієї «будущини», який пролягає «в безвість віків», по якому крокують люди, «повні туги і жаху», вмирають на ньому, але, що найголовніше, у ході простують «духові шляхи» [1, 134].

Неукраїнська тематика творів за умов цензури надала можливість І. Франкові в історико-алегоричній формі найповніше та найглибше відтворити погляди на історію України, української нації. Шляхом складних особистих перемін, ідейної еволюції він прийшов до розуміння того, що основні проблеми тогочасного українського суспільства — визволення з національної, соціальної і політичної неволі — можуть бути вирішені власними силами. Завдяки історіософському аналізу української історії, сприйняттю її як частини загальносвітового історичного процесу, визначенню історії як історії народу і нації І. Франко дійшов висновку, що саме в національному русі полягає рушійна сила історичного процесу.

У художніх творах неукраїнської тематики шляхом алегорій з історією стародавніх країн і народів Іван Франко змальовує національне, соціальне та політичне поневолення українського народу, втілює його національно-визвольні орієнтири і цінності, ідеї боротьби України за волю і незалежність.

Поетична проникливість у майбуття, глибока змістова зосередженість навколо найболючіших проблем сучасності, що завжди розглядалися ним в історичному контексті як перехід минулого в прийдешнє, дали змогу українському мислителю передбачити принаймні деякі істотні тенденції і напрями розвитку філософської і громадсько-політичної думки.

Стосовно історіософських підвалин соціальної дійсності таким прогнозом стала прихована «екзистенційність» роздумів мислителя і поета про неминучу і неусувну абсурдність історичної дійсності, якщо її сприймати не з позицій утопічного історизму (як марксистського, так і позитивістського), а з точки зору вже виключно прийнятної для Франка — автора «Мойсея» — ліберально-демократичної і культуроцентристської соціально-філософської доктрини.

Науково-дослідницькі та публіцистичні праці Івана Франка, насамперед «Що таке поступ?», «Мислі о еволюції в історії людськості», побудовані на фактах, запозичених з досліджень професійних істориків та інших джерел, слугують яскравим доказом його історичної свідомості, дослідницької зрілості. Вчений стояв на позиціях української державності, національної гордості та історичного оптимізму. Своїми концептуальними підходами історичні погляди письменника близькі до позитивізму.

Таким чином, аналіз творів І. Франка, передусім літературно-художніх, засвідчує, що в них українська історія постає в нерозривному синтезі минулого, сучасного, майбутнього, розглядається як частина загальносвітового історичного процесу. Пріоритетне місце письменник відводить проблемам історії українського народу, осмислення його як поневоленої нації, пошуку шляхів національного, соціального і політичного визволення України. Творча спадщина І. Франка віддзеркалює низку різновидів відображення його поглядів на історію України, насамперед через історичні праці, художні, публіцистичні та епістолярні твори.

Художньо-літературні твори української тематики, насамперед «Захар Беркут», «Сон князя Святослава», побудовані на національно-історичному ґрунті, висвітлюють у конкретно-реальних або символічно-алегоричних образах вузлові проблеми української історії. Народ як суб'єкт історичного процесу виступає носієм національної ідеї, якою позначено всі періоди української історії. І. Франко засуджує національну пасивність і зраду, обстоює ідеї боротьби за політичну, національну та культурно-релігійну незалежність України.

Звернення І. Франка до загальноісторичних та філософських проблем історії людства було зумовлене світоглядними орієнтирами письменника, що формувалися за доби своєрідного перевороту в суспільстві, зміни пріоритетів в історичній науці, появи нових суспільно-політичних, філософських та релігійних течій.

Аналіз творчої спадщини І. Франка засвідчує, що головним суб'єктом історичного процесу він вважав народ з власним суб'єктом — особою. Історія у нього постає як відтворення внутрішньої суб'єктивності людини в її досвіді, завдяки використанню якого людина творить власне буття. Головна ідея творчості І. Франка — воля, звільнення народу-нації через самовизволення особи шляхом її духовного самоочищення. Все це дає змогу розглядати історіософські погляди І. Франка як особливі, подекуди наближені до неопозитивізму. Історичні та історіософські погляди І. Франка віддзеркалюють здобутки вітчизняних та зарубіжних науковців, а його політичні уподобання близькі до ліберально-демократичної течії та визвольного руху. Утім, соціально-політичні переконання мислителя еволюціонували від захоплення соціалістичними ідеями в ранній період до обстоювання демократичних принципів і здобуття національної незалежності після 90-х років XIX ст.

Комплексне і критичне вивчення творів І. Франка відкриває перед дослідниками додаткові можливості для поглибленого дослідження суспільно-політичних, соціальних, культурно-духовних процесів української та світової історії. Переосмислюючи з позицій сьогодення творчість І. Франка, необхідно продовжити дослідження відбиття в його творчості різноманітних історичних, суспільно-політичних, філософських та релігійних течій кінця XIX — початку XX ст.

ДЖЕРЕЛА

1. Єфремов С. Іван Франко : критично-біографічний нарис / С. Єфремов. — К. : Слово, 1926. — 252 с.
2. Забужко О. Єврейство як носій національної ідеї в рецепції української літератури початку ХХ ст. / О. Забужко // Філософська і соціологічна думка. — 1994. — № 1-2. — С. 32–40.
3. Коваль Т. Творчість Івана Франка у контексті проблеми культурної ідентичності / Т. Коваль // Іван Франко — письменник, мислитель, громадянин : матер. Міжнародної наукової конференції (Львів, 25–27 вересня 1996 р.). — Л. : Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 1998. — С. 86–90.
4. Леся Українка. «Не так ті вороги, як добрії люди» / Леся Українка // Зібрання творів : у 12 т. / Леся Українка. — Т. 8. — К. : Наукова думка, 1978. — С. 19–25.
5. Лисяк-Рудницький І. Вклад Галичини в українські визвольні змагання / І. Лисяк-Рудницький // Між історією і політикою. — Мюнхен : Сучасність, 1983. — С. 215–216.
6. Франко І. Я. Що таке поступ? / І. Франко // Зібрання творів : у 50 т. / І. Я. Франко. — Т. 45. — К. : Наукова думка, 1986. — С. 300–348.
7. Франко І. *Ukraina irredenta* / І. Франко // Житє і слово. — 1895. — Т. 4. — С. 471–483.
8. Франко І. Мислі о еволюції в історії людськості / І. Франко // Зібрання творів : у 50 т. / І. Я. Франко. — Т. 45. — К. : Наукова думка, 1986. — С. 76–139.
9. Франко І. Народники і марксистки / І. Франко // Зібрання творів : у 50 т. / І. Я. Франко. — Т. 45. — К. : Наукова думка, 1986. — С. 272–275.
10. Франко І. Я. До Йозефа Коржана. Львів, 15 березня 1888 р. / І. Я. Франко // Зібрання творів : у 50 т. / І. Я. Франко. — Т. 49. — К. : Наукова думка, 1986. — С. 147.
11. Франко І. Я. З 1848 р. : давні матеріали до оцінення нових заходів около польсько-руської угоди / І. Я. Франко // Зібрання творів : у 50 т. / І. Я. Франко. — Т. 46, кн. 1. — К. : Наукова думка, 1986. — С. 323–337.
12. Франко І. Я. Наше теперішнє положення / І. Я. Франко // Зібрання творів : у 50 т. / І. Я. Франко. — Т. 46, кн. 1. — К. : Наукова думка, 1986. — С. 306–322.
13. Франко І. Я. Радикали і релігія / І. Франко // Зібрання творів : у 50 т. / І. Я. Франко. — Т. 45. — К. : Наукова думка, 1986. — С. 268–271.
14. Шерех Ю. Третя сторожа : література, мистецтво, ідеологія / Ю. Шерех. — К. : Дніпро, 1993. — 590 с.

Игорь Мохнатюк

ОТРАЖЕНИЕ ИСТОРИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА В ХУДОЖЕСТВЕННО-ЛИТЕРАТУРНОМ ТВОРЧЕСТВЕ ИВАНА ФРАНКО

В статье рассматриваются исторические взгляды Ивана Франко. Представлено место идей, способствующих образованию нации, в размышлениях ученого. Обращено внимание на религиозные мотивы в наследии Ивана Франко, его общеисторические и мировоззренческие ориентиры.

Ключевые слова: Иван Франко, литературное творчество, история, народ, нация.

Ihor Mokhnatiuk

DISPLAYING HISTORICAL PROCESS IN ARTISTIC AND LITERARY WORKS BY IVAN FRANKO

The article deals with Ivan Franko's historical views. It presents the scientist's view on the role of ideas which encourage the education of nation. a great attention is paid to religious motives in Ivan Franko's heritage, his historical and worldview approaches.

Key words: Ivan Franko, literary heritage, history, people, nation.